

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2018

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА**

За издавачот:

проф. д-р Блажо Боев,
проф. м-р Антонијо Китановски

Главен и одговорен уредник:

проф. м-р Антонијо Китановски

Одговорни уредници и редакциски одбор:

проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
проф. м-р Горанчо Ангелов
проф. д-р Владимир Јаневски
проф. д-р Илчо Јованов

Јазично уредување:

Лилјана Јовановска

Техничко уредување:

Славе Димитров
Благој Михов

Редакција и администрација:

Универзитет „Гоце Делчев” - Штип
Музичка академија
бул „Крсте Мисирков” 10-А
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија

СОДРЖИНА

Стефанија ЛЕШКОВА-ЗЕЛЕНКОВСКА, Валентина ВЕЛКОВСКА-ТРАЈАНОВСКА ИСТОРИЈАТОТ И РАЗВОЈНИОТ ПАТ НА ГУДАЧКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ: ВИОЛОНЧЕЛО И КОНТРАБАС (2)	5
Тихомир ЈОВИЌ ПОЛИФОНИЈАТА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА ДОЈДОВМЕ ЗА МЕШАН ХОР ОД ТОМИСЛАВ ЗОГРАФСКИ	11
Гоце ГАВРИЛОВСКИ УПОТРЕБА НА ФОЛКЛОРНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И УМЕТНИЧКАТА ТРАНСПОЗИЦИЈА НА ФОЛКЛОРОТ ВО ВТОРИОТ СТАВ „ЛАМЕНТОЗО“ ОД СИМФОНИЈАТА БРОЈ 5, НА КОМПОЗИТОРОТ ТОМА ПРОШЕВ	17
Ивана ЈАНКОВ ДРАМАТУРГИЈА И НЕЈЗИНИОТ РАЗВОЈ НИЗ ОСОБЕНОСТИТЕ НА МУЗИЧКИТЕ И ВОНМУЗИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА „МАКЕДОНСКО ОРО“ ЗА МЕШАН ХОР ОД КОМПОЗИТОРОТ ТОДОР СКАЛОВСКИ.....	27
Зоран НАСТОВ АСПЕКТИ НА ХАРМОНСКИОТ ЈАЗИК НА ПРВИОТ СТАВ ОД СУИТАТА БР. 2 ОД БАЛЕТОТ „ЛАБИН И ДОЈРАНА“ ОД КОМПОЗИТОРОТ ТРАЈКО ПРОКОПИЕВ	33
Александар ТРАЈКОВСКИ ПАВЛИНА АПОСТОЛОВА - ИНТЕРПРЕТАТОР НА 40 УЛОГИ НА МАКЕДОНСКАТА ОПЕРСКА СЦЕНА	39
Дуња ИВАНОВА КОНТЕКСТОТ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА МУЗИЧКО ДОЖИВУВАЊЕ	47
Милица ШКАРИЌ и Елена ЕФРЕМОВА МУЗИЧКА ПИЈАНО ТЕРАПИЈА: СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ СО ПОЧЕТНИК ПО ПИЈАНО НА 9 - ГОДИШНА ВОЗРАСТ	53
Бисера ИВАНОВА ФОРМА, ОРНАМЕНТИКА, АРТИКУЛАЦИЈА И ДИНАМИКА КАЈ ИЗБРАНИ СОНАТИ ОД ДОМЕНИКО ЧИМАРОЗА	61
Петре ШТЕРЈОВ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР БР. 2 ОП. 21 ВО ЕФ-МОЛ ОД ФРЕДЕРИК ШОПЕН	65
Петар ТРБОЈЕВИЌ МУЗИКАТА НА ФИЛИП ГЛАС, МИНИМАЛИЗМОТ И ТИРОЛСКИОТ КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР	71
Ивана МИЛОШЕВИЌ ВЛИЈАНИЕТО НА ПЕЕЊЕТО ВО ХОР ВРЗ КОГНИТИВНОТО И ЕМОЦИОНАЛНОТО СПОЗНАВАЊЕ НА ДЕЦАТА	75

Лидија ЈОРДАНОВА УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТЕОРИИТЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЈА	81
Горанчо АНГЕЛОВ ФАРИЗ ХАЈРУЛА – ЗУРЛАЦИЈА И ИЗРАБОТУВАЧ НА „КАБА“ ЗУРЛИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА	91
Владимир ЈАНЕВСКИ МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТНОКОРЕОЛОШКА КЛАСИФИКАЦИЈА	103
Стојанче КОСТОВ КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ РАДОВИШКО ПОЛЕ	109
Христијан НИКОЛОВСКИ ИСТОРИСКИ АСПЕКТИ НА КИНЕТОГРАФИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА	115
Силвестер ПРОЛЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОРАТА ВО РАДОВИШКОТО СЕЛО ГАБРЕВЦИ	121
Љупка СТЕФАНОВСКА 47 ГОДИНИ РЕПУБЛИЧКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И ПЕСНИ „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ – БИТОЛА (1971 – 2018)	125
Горан ВАСИЛЕСКИ ИВАНДЕНСКИТЕ ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО ПРИЛЕПСКО-БИТОЛСКО ПОЛЕ И ЖЕЛЕЗНИК	131
Тијана ЈАНЕВСКА ОРОВОДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО ПРЕДЕЛОТ ДУРАЧКА РЕКА	139
Бојан ПЕТКОВСКИ ФИЛМУВАНА РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ОБРЕДОТ ЛАЗАРКИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ДОЛНИ ПОЛОГ	143
Дени СИНАДИНОВСКИ ВЕЛИГДЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ИГРИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ПОРЕЧЕ И НИВНИТЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ	149
Иво СОЛДАТОВИЌ ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА ДРАГАН ЃАКОНОВСКИ-ШПАТО	155
Мирослав МИЛКОВСКИ МУЗИКАТА НА ЧИК КОРЕА	163

793.31(497.741)

КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ РАДОВИШКО ПОЛЕ

м-р Стојанче КОСТОВ¹¹ Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје
stole_kostov88@yahoo.com

Апстракт: Текстот ќе понуди кратка анализа на орската традиција во етничкиот предел Радовишко Поле. Резултатите од анализата која е направена, произлегуваат од литературни извори во врска со етнокоролошките карактеристики на најзастапените орски примери од споменатиот предел, видеозаписи со етнокоролошка содржина кои датираат од седумдесеттите години на XX век, архивски материјали од Институтот за фолклор „Марко Цепенков“, како и сопствени теренски истражувања.

Клучни зборови: орска традиција, етнокоролошки карактеристики, репертоар, типови на ора, игроорен образец.

Вовед

Етничкиот предел Радовишко Поле е еден од пределите во Источното игроорно подрачје кој избобилува со богата материјална и духовна култура. Особено треба да се нагласи богатата духовна култура преликана преку орската традиција. Практикувањето на народните ора во овој предел, на собори, свадби, веселби, според записите, се одвивало дури и кон крајот на седумдесеттите години на XX век. За ваквиот пристап кон практикувањето на народните ора придонеле и големиот број фолклорни групи од неколку села како Ињево, Габревци, Тополница кои во тој период активно ги изведувале и презентирале народните ора од Радовишко Поле.

Во текстот ќе се анализираат етнокоролошките карактеристики на ората, репертоарот, инструменталната придружба, игроорните образци, сличностите и разликите на некои примери на ора, а мал дел ќе се посвети и на современата состојба на народните ора во селото Ораовица, Радовишко Поле.

1. Граници и поставеност

Според Галаба Паликрушева, етничкиот предел Радовишко Поле спаѓа во струмско-местанската етничка група каде уште припаѓаат и источните делови на Лакавица, Струмичко, Серско и Драмско Поле, Чеч, Доспат, Мрвачко, Неврокопско Поле и Разлог (Паликрушева, 1996: 12). Етнологот Здравев посочува дека Струмичко-радовишката Котлина е сместена на југоисточниот дел на Република Македонија, опкружена на југ со Беласица, на исток со Огражден, на север со Плачковица, а на запад со Смрдеш. Значајно е да се напомене дека со навлегувањето на Турците на територијата на Македонија, во градовите Струмица и Радовиш се извршиле нови демографски промени. Ваков е случајот и со околните села каде доаѓа до израз турскиот етнос (Здравев, 1991: 141).

2. Орска традиција

Едно од најголемите монографски истражувања поврзани со орската традиција кои се однесуваат на етничкиот предел Радовишко Поле е трудот на етнокорологот Михаило Димоски со наслов, *Орската традиција во село Ињево (Радовишко)*, издаден во 1974 година. За орската традиција во селото Ињево, како што истакнува авторот, во литературата немало никакви податоци, па затоа заклучоците се темелат на лични теренски истражувања што се реализирани во 1974 година, а целокупниот материјал се наоѓа во Архивот на Институтот за фолклор *Марко Цепенков*. Во тој период селото Ињево претставувало едно од ретките села каде жилаво опстојувала материјалната и духовната, култура особено на големите верски празници Велигден, Божиќ и Ѓурѓовден, каде се негуваат ората и песните. Трудот на Димоски ја обработува орската традиција со сите карактеристики на ората кои главно го сочинуваат целокупниот репертоар, ритмичките особености, дополнети со кореограми, мелограми и описи на поодделни ора. Станува збор за ората *Женско оро*, *Ињевско оро*, *Комитското*, *Клекушка*, *Кужуригу петле*, *Купила ми мама шарени чорати*, *Лев танец*, *Оровичанка*, *Покрај крај Кат*,

Право оро, Топтан топтан, Тоска, Циганка (Димоски, 1974: 10). Интересен е податокот дека по Втората светска војна, овде се играле и српски ора, придружени од хармоника *Чачак, У шест, Жикино коло и Кукуњешт*.

Поделбата на ората Димоски ја прави во две групи и тоа: ора од постаро време, пред Втората светска војна, *Комитско, Тоска, Право оро, Лев танец, Клекушка, Покрај накрај, Кате и Купила ми мама шарени чорапи* и ора од поново време, по Втората светска војна, *Ињевско, Кукуригу петле, Женско оро, Оровичанка, Топтан, топтан и Циганка*.

Во понатамошниот дел од текстот ќе истакнеме неколку важни карактеристики за ората од селото Ињево, а овие карактеристики можат да се земат како релевантни за целиот етнички предел Радовишко Поле. Според сознанијата од Димоски, ората до Втората светска војна се играле исклучиво одвоено, посебно мажи и посебно жени. Мажите играле во првиот дел од полукругот, а жените во вториот што значи дека женското оро се надоврзувало на машкото. Во друг случај пак, женското оро се движи паралелно со машкото или оро во оро, каде жените играат зад мажите (Димоски, 1974: 11). Овој пример посочува дека пред војната во голема мера се почитувал патријархалниот начин на изведба на ората, при што мажите ја имале доминантната улога. Состојбата по Втората светска војна драстично се променила, па така, жените без предрасуди се мешале во оро со мажите. Димоски истакнува дека, членовите на фолклорната група *Гајда* од Ињево, ората ги играле на три начини: *машки, женски и мешани*. Во машки ора спаѓаат *Клекушка, Тоска и Комитско*, женски ора се *Женското оро, Оровичанка, Топтан топтан и Ињевско оро*, а мешани, *Право оро, Кукуригу петле, Циганка, Лев танец, Купила ми мама шарени чорапи и Покрај накрај Кате*.

Од приликите за играње, освен големите празници Божик и Велигден, Димоски ги наведува и празниците Спасовден, Св. Арангел, Богородица, Митровден и Танасовден, а по ослободувањето (по Втората светска војна) се играло и на празниците *1 Мај и 29 Ноември*. Како места за играње се споменуваат на сретсело кое уште се нарекува и *оралиштето* (Димоски, 1974: 12). Кога станува збор за држењето на игроорците, се сретнуваат неколку различни начини на држење. Држењето за рака е типично за ората *Женско оро, Оровичанка, Ињевско, Топтан топтан, Кукуригу петле Циганка, Купила ми мама шарени чорапи*. Држењето за рамо се сретнува само кај машките ора и тоа кај *Клекушка, Тоска и Комитско*. Игроорците се држат за појас во ората *Мешаното и Покрај накрај Кате*. Начинот на држење под рака се практикувал исклучиво при изведба на ороводните песни што ги исполнувале жените на Велигден, Гурѓовден и Лазара (Димоски, 1974: 13).

Како инструментална придружба на горенаведените ора се употребувале народните инструменти: *гајдата, зурлата, шупелката, тамбурата, тапанот тапанчето* и инструментите од фабричко производство *хармониката и кларинетот*. Сепак како најзастапен инструмент е *гајдата*, а можело да се сретне да свират и *две гајди и тапанче*.

Димоски издвојува неколку етнокоролошки карактеристики на ората од ова село. Тие според него се одликуваат со брзина и темпераментност, со изразити *потскоци* и *клекнувања* кај мажите и елегантни и простонародни движења, без потскоци, својствени за сè уште патријархално воспитаната жена. Од останатите карактеристики ќе ги споменеме *потскокнувањето* кое го има во сите ора, *доскоците* кои ги има и во бавните и во брзите ора, *клекнувањето* кое го има само во машките ора, *федерирањето* кое се сретнува во ората *Клекушка и Комитско*, како и *мимичко-драмските елементи* кои се сретнуваат во оротото *Комитско* (Димоски, 1974: 24).

Претходно изнесените податоци за ората во Ињево, според Димоски, се однесуваат и за околните села Дедино, Габревци, Вујковци, како и останатите полски села со таа разлика што различни се мелодиите што ги придружуваат.

За ората од етничкиот предел Радовишко Поле, можеме да споменеме и неколку сегменти кои ги истакнува Ганчо Пајтонциев. Тој забележува дека ората во Радовиш се придружуваат со песни, *зурли* и *тапани*, или од импровизиран оркестар. Најпознати сведбарски ора се: *Ој, Стано Стано, Играле јунаци на високи чардаци, Заиграле заиграле мали моми, Што е лудо сон сонило, Се собрале се набрале* итн. Во градот имало и цигански ора како *Ширто, Јуч ајак*, а се играат исто така и *Штипско оро* и *Струмичко оро* (Пајтонциев, 1973: 58). Значаен е податокот кој укажува на тоа дека во Радовиш и Кочани, како и во реонот на овие градови, држењето за појас не е вообичаено. Доколку се среќаваат вакви ора, тоа значи

дека тие ора се пренесени од Малешевијата, Пијанец или Шоплук, т.е. *купечки ора*, како што игроорците од овој крај ги нарекуваат (Пајтонциев, 1973: 51). Истиот автор обработува неколку ора и ороводни песни кои припаѓаат на етничкиот предел Радовишко Поле. Ороводните песни *Димано моме*, *Димано*, *Ој Стано Стано* и *Играле јунаци* кои се регистрирани во градот Радовиш, според авторот се мешани ора, односно ги играат мажи и жени држејќи се за рака. Орот *Штипско крстачко* се играло во селото Дедино, со инструментална придружба на *гајда*, а држењето на игроорците е *за рамо*, додека орот *Струмичко*, кое исто така се играло во Дедино, е женско оро со придружба на *гајда*, каде жените се држеле за рака (Пајтонциев, 1973: 107; 119; 143; 163; 165). Сите ора кои ги обработил Пајтонциев се регистрирани во почетокот на педесеттите години на XX век и истите се дел од неговата збирка која се наоѓа во архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“.

Авторот Владимир Јаневски во неговата студија за македонските народни ора во еден дел се задржува на ората од пределот Радовишко Поле каде објаснува некои етнокореолошки карактеристики, а некои од нив се претставени со детален методски приказ. Тој ги истакнува ората *Кукуругу петле*, *Лев танец*, *Клекушка* или често пати се сретнува како *Повраќаната* или *Повратничко*, *Покрај накрај Катe*, *Топтан топтан*, *Циганка* или се сретнува како *Ситна* и *Тоска*. Орот *Тоска* со иста игроорна база се сретнува и во пределот Овче Поле, познато како *Крстач* (Јаневски, 2013: 69). Орот *Право* кое Јаневски го забележува во селото Ињево, според игроорната база спаѓа во групата на рамни или прави ора. Го играат мажи и жени, додека инструменталната придружба е на *гајда* и на *тапан*, а орот се игра со мирни стапки, нема потскоци и е прифатливо за секоја возраст (Јаневски, 2013: 84). *Повратничко* или *Повраќаната* како што се сретнува на теренот е оро кое се играло во мешан состав мажи и жени. Орот во првиот дел од образецот се завлекува со нозете, а потоа следат благи потскоци и баланси. Во текот на играњето во образецот има навраќање на два чекора наназад и оттаму орот го добива називот *Повраќаната*. Во истиот игроорен образец, на теренот се практикуваат и клекови во тој случај орот се нарекува *Клекушка* (Јаневски, 2013: 121). Третото оро кое Јаневски го обработува е орот *Кукуругу петле*. Ова оро го играат мажи и жени, а држењето е за појас. Според сознанијата на авторот, орот се смета за автохтоно од етничкиот предел Радовишко Поле, а името најверојатно го има добиено според некоја ороводна песна. Истото оро во пределите Радовишки Шоплук и Дурачка Река се сретнува со називот *Осмица* (Јаневски, 2013: 130).

Во поглед на видеозаписите кои претставуваат најверодостоен запис за анализа на етнокореолошките карактеристики на едно оро, ќе споменеме неколку значајни записи од американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман.¹ Тој со својата камера во седумдесеттите години на XX век има регистрирано неколку игроорни групи од селата од етничкиот предел Радовишко Поле кои настапуваат на фолклорните фестивали во споменатиот период. Станува збор за фолклорната група од село Габревци, фолклорната група од село Тополница и фолклорната група *Гајда* од село Ињево.

Во 1971 година на Фестивалот *Илинденски денови* – Битола регистрирана е фолклорната група од селото Габревци каде можат да се проследат неколку соборски ора. Орот *Кукуругу петле* го изведуваат мажи и жени, потоа орот *Маца вода лила*, кое е типично женско оро каде девојките во текот на целото оро носат стомни на главата. Понатаму на видеозаписот може да се проследи машкото оро *Тоска*, женското оро *Чачак*, како и орот *Циганчица* кое го играат мажи и жени мешано. На видеото исто така може да се увиди дека мажите играат оро од тип на *Крстач*.²

Фолклорната група од село Тополница е снимена на *Балканскиот фестивал* во Охрид во 1972 година. Во видеозаписот јасно се гледа дека, според носијата која ја носат игроорците дека станува збор за доселеници од етничкиот предел Радовишки Шоплук, иако селото

¹Видеозаписите на американскиот фолклорист Роберт Хенри Либман се наоѓаат во архивот на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје.

² Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео кое тој го има изработено во компјутерскиот програм Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized DVD 1; Bob's Macedonian Super* – 8 снимено на DVD – R CD, DVD 1.

Тополница спаѓа во Радовишко Поле.³ Во случајот на некои делови од духовната култура, како што е случај и со традиционалната игра населението од Радовишки Шоплук се издвојува од соседниот предел Радовишко Поле. Двете групи имаат различна културна свест во однос на традиционалната игра, но сепак, компаративните податоци покажуваат дека во некои делови од играчките бази овие предели се мешаат (Јаневски, 2013: 67). На споменатиот видеозапис, игроорците од игроорна група презентираат дел од свадбен обред, изнесување на невестата на вода. Во понатамошниот дел од видеозаписот се презентираат соборски ора од типот на *Малешевка*, која ја играат жени при што се држат за појас. На крајот од видеозаписот се изведува орото *Крстачка* кое го играат само мажи.⁴

Според видеозаписите на Либман, фолклорната група од село Ињево, презентира неколку ора на отворен простор во Бадија, место близу Корчула, Хрватска, каде што во месец август, 1973 година, се одржала *Летна школа за фолклористи*.⁵ Првото оро кое се забележува на видеозаписот е оро од тип на *Лесното* кое го играат мажи и жени фатени за рамо. Ова оро е исто така познато како *Правото* оро со тритактна играчка фраза, т.е. со два чекори напред еден назад. Ваквата фраза во сите краишта на Македонија си останува иста, само што има различни варирања во третиот такт (Димоски, 1974: 31). Следното оро кое во записите на Либман е со непознат назив, го играат мажи и жени при што се држат за рамо, а според структурата на игроорниот образец може да се увиди дека станува збор за оро од типот на *Лев танец*. Орото *Лев танец* според Димовски, има иста кореографска содржина како и *Правото* (три такта), на која и се спротивставува музичката фраза составена од 8 такта (Димоски, 1974: 26). Понатаму следува орото *Топтан топтан*, односно *Пајдушко* кое го играат жени држејќи се за појас. Ова оро се игра во сите делови на Македонија, со незначителни разлики во кореографската содржина (Димоски, 1974: 31). *Кукуругу петле* е наредното оро кое се наоѓа на видеозаписот каде играат мешано мажи и жени при што се држат за рака. За ова оро етнокореологот Димовски, вели дека спаѓа во ора со синхронизирана играчка и музичка фраза каде што нема никакво отстапување (Димоски, 1974: 28). Во понатамошниот дел следува орото *Крстачка*, кое иако не е заведено под овој назив, според структурата на игроорниот образец може да се забележи дека станува збор токму за орото *Крстачка*. Орото *Крстачка*, е типично машко оро кое спаѓа во типот на *Крстачките* ора кои го добиле по тоа што во текот на играњето игроорците ги крстат нозете кои не се под оптоварување, поточно се вкрстува слободната нога.⁶ Значајно е да се напомене дека ова оро, според теренските истражувања и според литературните извори, е застапено во еден поширок ареал во Источното игроорно подрачје. Може да се сретне и уште како *Крстач*, а се сретнува како назив и *Штипски крстач* или *Штипско крстачко* што се игра во околината на градот Штип.⁷

Жените од фолклорната група од село Ињево во продолжение на видеозаписот го играат *Ињевско оро*, при што се држат за рака. Ако се следат записите на Димоски, ќе се забележи дека тој ова оро го сместува во група на ора од поново време, односно се мисли на времето по Ослободувањето (по Втората светска војна). *Ињевското* оро името го добило по самото село Ињево (Димоски, 1974: 11). Прегледот на ора кои се наоѓаат на видеозаписот, ќе го продолжиме со орото *Циганчица*, при што за називот се повикуваме на индексот на видеа од Либман. Инаку, орото *Циганчица* кај Димоски го сретнуваме уште и како *Циганка*. Составот на играчите е мешан, кои во текот на играњето се држат за рака, додека темпото е брзо и непроменето во текот на целото оро (Димоски, 1974: 24). Според истражувањата на Димоски,

³ За Радовишко Поле и Радовишки Шоплук види повеќе во Зоранчо, Малинов, (2006), *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*, Институт за фолклор, Скопје, стр.29.

⁴ Податоците се регистрирани од Роберт Хенри Либман во неговиот индекс за видео кое тој го има изработено во компјутерскиот програм Microsoft Word со наслов *Macedonian films digitized DVD 1; Bob's Macedonian Super – 8* снимено на DVD – R CD, DVD 1.

⁵ За летната школа за фолклористи види повеќе во: Михаило, Димоски,(1974). *Летна школа за фолклористи на Бадија (кај Корчула), Македонски фолклор*, VII/13, Скопје, стр. 242–244.

⁶ Цитирано според: Михаило, Димоски,(1978). *Народни ора и орска традиција во Штипско*, необјавен ракопис, Архив на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“, Скопје.

⁷ За орото *Крстач*, *Крстачка* или *Штипски крстач* види во Пајтончиев, Ганчо, (1973), *Македонски народни ора*, ИФ, Скопје.

ова оро било донесено од Радовиш и е преземено од тамошните Цигани. На крајот од видеозаписот, игроорците го играат орото *Лев танец*, во мешовит состав, кое овојпат, за разлика од претходно, е јасно заведено кај Либман. Основната и единствена форма на ората од село Ињево е отворениот круг, со движење надесно, во правецот спротивно до движењето на стрелките на часовникот. Важно е да се напомене дека сите ора кои ги изведуваат игроорците од фолклорната група од село Ињево, во видеозаписот на Либман, се со инструментална придружба на гајда и тапан.

Во понатамошниот дел ќе ја разгледаме современата состојба на орската традиција во споменатиот етнички предел при што ќе се изнесат податоци од сопствени теренски истражувања во селото Ораовица.⁸ Поточно станува збор за повозрасни членови на КУД *Китка* од селото Ораовица кои ги изведуваат традиционалните ора од овој предел на една од нивните проби. Радува фактот што на ваков или онаков начин тие успеваат да ги одржат и сè уште да ги изведуваат традиционалните ора од Радовишко Поле, на сцените на фолклорните фестивали во земјава и странство.

Ората кои се регистрирани со видеозапис на теренот се *Крстачката*, *Ситното*, *Повратничко*, *Ѓоково оро*, *Осмица оро*.

Орото *Крстачката* ги има истите етнокоролошки карактеристики како *Крстач* или *Крстачка* кои беа анализирани погоре во текстот, па оттаму нема да го анализираме детално, туку само ќе напоменеме дека орот се игра во бавно темпо, а подоцна градира и темпото се забрзува.

Ситното оро го играат жени при што се држат за рака. Името го добило според стилот на играњето на орото – се игра ситно. Оро со ваков назив се сретнува и во Пијанец и Дурачка Река, има слична игроорна база со овие ора од соседните предели. Инструменталната придружба е на гајда, а карактерот на орот е соборско.

Орото *Повратничко* го играат мешано мажи и жени, по редослед маж, жена, што значи дека секогаш орот го води маж. Ова оро е тип на оро кое според игроорниот образец се нарекува *Повратничко*, при што се враќа во лево. Во првиот дел од игроорниот образец орот се игра бавно со завлекување на нозете, а потоа орот се забрзува и следат благи потскоци и баланси. Инструменталната придружба е исто така на гајда.

Понатаму следува орото *Ѓоково* кое го играат само жени при што се држат за појас, а се претпоставува дека го добило името според надарен гајдација од селото кој се викал Ѓоко. Игроорниот образец на ова оро е сличен како орот *Повратничко*.

Орот *Осмица*, е мешано оро, а се нарекува *Осмица* поради игроорниот образец, така што кога орот се движи во десно се играат осум стапки.⁹ Во минатото ова оро го играле само жени, меѓутоа во конкретниот случај, станува збор за оро од мешовит карактер, односно го играат мажи и жени при што се држат за рака. Орот се игра со груби стапки на цело стапало. Инструменталната придружба е на гајда, додека карактерот на орот е соборски. Ваков тип оро се сретнува и во шопските предели, односно во соседниот предел Радовишки Шоплук, каде што игроорната структура е слична или иста.¹⁰

Заклучок

На крајот може да се констатира дека орската традиција во етничкиот предел Радовишко Поле избобилува со обемен репертоар на ора и тоа *Женско оро*, *Ињевско оро*, *Комитското*, *Клекушка*, *Кукуругу петле*, *Купила ми мама шарени чорапи*, *Лев танец*, *Оровчанка*, *Покрај накрај Кате*, *Право оро*, *Топтан топтан*, *Пајдушко*, *Тоска*, *Циганка*, *Крстачката*, *Ситното*, *Повратничко*, *Ѓоково оро*, *Осмица оро*. Освен што се практикувале во минатото, дел од нив како што се, на пример, *Крстачката*, *Ситното*, *Повратничко*, *Ѓоково оро*, *Осмица оро*, се практикуваат и денес. Тоа значи дека во пределот Радовишко Поле сè уште има повозрасни надарени игроорци кои активно членуваат во културно-уметнички друштва и фолклорни ансамбли, ги негуваат и презентираат народните ора.

⁸Сопствени теренски истражувања во етничкиот предел Радовишко Поле, село Ораовица, 2014 година.

⁹За орот *Осмица* види повеќе во Владимир, Јаневски, (2013). *Етнокоролошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)*, Институт за фолклор, Скопје.

¹⁰Сопствени теренски истражувања во етничкиот предел Радовишко Поле, село Ораовица, 2014 година.

Исто така застапени се и ороводните песни кои се практикуваат најчесто за време на свадбениот циклус и на соборите. Тоа се ороводните песни: *Ој, Стано Стано, Играле јунаци на високи чардаци, Заиграле заиграле мали моми, Што е лудо сон сонило, Се собрале се набрале.*

Во однос на инструменталната придружба на ората, како најчеста појава се сретнува придружба на ората со гајда, некогаш се сретнуваат и две гајди, а исто така се сретнува и придружба на гајда и тапан.

Може да се издвои уште една специфика во однос на мешањето на мажи и жени во ората која укажува на фактот дека ората пред Втората светска војна биле машки и женски, односно ретко се случувало мажи и жени да играат заедно во оро, со што строго се почитувал патријархалниот начин на изведба на ората. Додека пак во повосениот период се случуваат извесни промени, така што се појавуваат и ора од мешовит карактер кои ги играат и мажи и жени.

Во денешно време, кога станува збор за сценската примена на народните ора од овој предел, според податоците кои ги добивме, воопшто не претставува никаков проблем мешањето на мажи и жени во оро, па дури се случува и мешаните ора некогаш да ги води жена.

Користена литература

1. Димоски, М. (1974). *Орската традиција во с. Ињево, Радовишко*: Институт за фолклор. Скопје.
2. Димоски, М. (1974). Летна школа за фолклористи на Бадија (кај Корчула), *Македонски фолклор*, VII/13: Скопје. стр. 242–244.
3. Димоски, М. (1978). *Народни ора и орска традиција во Штипско*, необјавен ракопис: Архив на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“. Скопје.
4. Здравев, Ѓ. (1991). *Македонски народни носии I*: Матица македонска. Скопје.
5. Јаневски, В. (2013). *Етнокоролошки карактеристики на македонските народни ора (по избрани примери)*: Институт за фолклор. Скопје.
6. Малинов, З. (2006). *Традицискиот народен календар на Шопско-брегалничката етнографска целина*: Институт за фолклор „Марко Цепенков“. Скопје.
7. Пајтончиев, Г. (1973). *Македонски народни ора*: Институт за фолклор. Скопје.
8. Паликрушева, Г. (1996). Етносите и етничките групи во Македонија, *Етнологија на Македонците*: Скопје. 11–21.